

מסביב למדורה

בעולמנו העגול נקשרות מילים רבות אל העיגול – אותה צורה הנדסית פשוטה המסמלת שלמות ומחזוריות. יש מילים המציינות עצמים שהיו במקורם בצורת עיגול, ויש פעלים ומושגים מופשטים הקשורים בתנועה מעגלית ובתנועות הנגזרות ממנה: חזרה, שוטטות והשתלשלות.

העגול מוכר לנו מספרות חז"ל, והוא מצטרף לשם התואר המקראי עגל ולמילה המקראית מעגל. במתמטיקה מבחינים בין מעגל – הקו המקיף, ובין עגול – השטח המוגבל על ידי קו זה. בארמית התרחב השורש עג"ל לערג"ל, וממנו נוצר בעברית החדשה הפועל ערגל – עיגל פסי מתכת לגלילים.

המילה סהר מציינת ביסודה עיגול, ובהמשך היא יוחדה לציון הירח. שני סוגי התכשיטים עגיל וסְהָרוֹן (בתנ"ך: שְהָרוֹן) נקראים על שום צורתם העגולה, וייתכן ששֵׁבִית הַסְהָר היה במקור בניין עגול או חצר עגולה. יש הקושרים בין השורש סה"ר לשורש סח"ר הקשור בתנועה סיבובית, כגון במילה סְחַרְחָרְת. שמו של הסוּחָר שייך גם הוא לענייננו, שכן דרכו להסתובב ולהציע את מרכולתו.

בעל מקצוע אחר המסתובב ממקום למקום הוא הַדְוּר – משורש דו"ר שגם הוא עניינו עיגול. משורש זה גזורה המילה מְדוּרָה – ערמה של עצים בוערים המסודרים בעיגול.

לְחוּג פירושו 'ליצור עיגול' או 'להסתובב במעגל', והמילה רבת המשמעיים חוג היא ביסודה 'מעגל'. בספר ישעיהו אנו מוצאים את הַמְחוּגָה – מכשיר לסרטוט מעגלים, ובהמשך הצטרף אליה הַמְחוּג. במכשירי הטלפון הישנים היו המספרים מסודרים במעגל שנקרא חוּגָה. ממנה נולד הפועל חִיג המשמש אותנו גם כיום, לאחר שחוגת הטלפון עברה מן העולם.

אחיו של הפועל חָג הוא הפועל עָג. על חוני המעגל שיצר צורת מעגל נאמר: "עג עוגה ועמד בתוכה" (משנה תענית ג, ח), ובשיר הילדים הנודע של אהרן אשמן נקראים הילדים להסתובב במעגל: "עוּגָה עוּגָה עוּגָה במעגל נחוגה". גם המאכל עוגה שמקורו בתנ"ך נקרא כך – כנראה – בשל צורתו העגולה.

עוד מילה המציינת סיבוב במעגל היא מְחוּל, והמסתובבים במחול הם מְחוּלָלִים. כאשר אומרים על משהו שהוא חוזר חלילה הכוונה שהוא חוזר על עצמו שוב ושוב במחזוריות.

תנועה סיבובית אחרת מבטא הפועל הַקִּיף – סָבַב סביב דבר'. לפועל זה קשורה המילה תְּקוּפָה שפירושה היסודי 'הקפה' ו'מחזור', ומכאן התגלגלו המשמעויות 'חלק מן השנה' ואף 'פרק זמן בהיסטוריה' וכדומה. בלשון הספרותית משמש הפועל נָקַף כגון בביטוי 'נקפו שנים' (=חלפו שנים).

תנועת העיגול משמשת לציון קשר לוגי של גרימה – דבר הגורר דבר. סָבַב פירושו 'גרם' כגון בדברי האישה התקועית לדוד: "לְבַעְבוֹר סָבַב אֶת פְּנֵי הַדָּבָר עֲשֵׂה עֲבָדְךָ יוֹאֵב אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" (שמואל ב יד, כ). סָבַב היא 'הדבר הגורם', ובספרות הפילוסופיה של ימי הביניים מדובר רבות על הצמד סיבה ומסוּבָב

(גורם ותוצאה). סָבַב באה בתנ"ך פעם אחת בלבד במלכים, ובפסוק המקביל בדברי הימים באה במקומה נְסָבָה. בימינו 'נסיבות' הן בעיקר תנאים העומדים ברקע של פעולה, אירוע וכדומה.

הפעלים גָלַגַל והתְגַלְגַל משמשים לא רק לתנועה מעגלית אלא גם לתיאור השתלשלות אירועים. וכך נאמר במדרש אגדה לבראשית: "לעולם אל ישנה אדם בין בניו, שבשביל כתונת פסים שעשה יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים".

מילים רבות סובבות סביב העיגול והסיבוב, ומשמעויות רבות מתגלגלות מהם. אך כדי שלא תהיה לכם סחרחורת נעצור כאן.

